

📖 « قواعد درس دوّم » : « صِنَاعَةُ التَّلْمِيعِ فِي الْأَدَبِ الْفَارِسِيِّ »

🔴 **بیشتر بدانیم** : اسم‌ها در زبان عربی از نظر اصل بودن یا نبودن به دو دسته تقسیم می‌شوند :

به اسم‌هایی که اصل باشند و از فعل ساخته نشده باشند « اسم جامد » و به اسم‌هایی که اصل نباشند و از فعل ساخته شده باشند « اسم مشتق » گفته می‌شود.

🔴 **اسم جامد** : اسمی که ریشه‌ی فعلی ندارد (از فعل ساخته نشده است) ، یعنی از کلمه‌ی دیگری اشتقاق پیدا نکرده است.

که خود به دو دسته تقسیم می‌شود :

۱- جامد مصدری ۲- جامد غیر مصدری

۱- **جامد مصدری** : اسم جامدی است که می‌توان از آن فعل ساخت. که شامل تمامی **مصادر ثلاثی مجرد و مزید** (۸ باب مزید) می‌شود. مثال :

🔴 جُلوس - ذهاباً - رُجوعاً - كِتَابَةً - عَيْشاً و... - إِحْسَان - تَنَاسُب - تَعْلِيم - تَعَلَّمَ - إِسْتِغْفَار و... .

□□ لازم به ذکر است که از تمامی جامدهای مصدری بالا « **فعل** » ساخته می‌شود. (جُلوس : جَلَسَ - يَجْلِسُ - إِجْلِسُ / إِحْسَان : أَحْسَنَ - يُحْسِنُ - أَحْسِنُ)

۲- **جامد غیر مصدری** : اسم جامدی است که از مصادر نبوده و هیچ یک از آنها جزو مشتقات محسوب نمی‌شود. (از این اسامی فعل ساخته نمی‌شود)

مثال : رَجُلٌ - قَلَمٌ - عَالَمٌ - جَدَارٌ - شَمْسٌ و... .

🔴 **اسم مشتق** : اسمی است که **ریشه‌ی فعلی** دارد (از فعل ساخته شده) ، یعنی از کلمه‌ی دیگری اشتقاق پیدا کرده است. مثال :

اسم‌هایی چون : « أَحْمَدٌ - حَمِيدٌ - مُحَمَّدٌ - حَامِدٌ - حَمَادٌ - مُحَمَّدٌ » **از ریشه‌ی « حَمَدٌ » گرفته شده‌اند**. (پس همگی مشتق‌اند)

🔴 **برای تشخیص دادن اسم‌های جامد از مشتق باید انواع مشتق را فرا گیریم** : (۷ موردند که تا حال حاضر ۵ مورد آن در کتاب درسی آمده است)

۱- اسم فاعل ۲- اسم مفعول ۳- اسم مبالغه ۴- اسم تفضیل ۵- اسم مکان

🔴 **۱ اسم فاعل** : همان « **صفت فاعلی** » در زبان فارسی است که معنای انجام دهنده‌ی کار یا دارنده حالتی را نشان می‌دهد.

مثال : بیننده - خواننده - شنونده - آموزگار - آفریدگار و... .

تلگرام @Arabicfadaei

🔴 در زبان عربی به صفت فاعلی « **اسم فاعل** » گفته می‌شود که به دو روش زیر ساخته می‌شود :

الف) اسم فاعل از ثلاثی مجرد : ریشه‌ی فعل مورد نظر را بر وزن « **فَاعِلٌ** » می‌نویسیم. مثال :

يَشْكُرُ ← شَكَرَ ← شَاكِرٌ - يَنْصُرُ ← نَصَرَ ← نَاصِرٌ - يَسْأَلُ ← سَأَلَ ← سَائِلٌ

🔴 **اسم‌هایی چون** : قَائِمٌ (قَوِّمٌ) - قَائِلٌ - صَائِمٌ - سَائِرٌ - غَائِبٌ و... **قاضی - شاکي - غازی - داعی و ... ضالٌ - تَامٌ - حَادٌ - ضَارٌّ و... ؛ اسم فاعل از مجردند**.

ب) اسم فاعل از ثلاثی مزید : [خلاصه ؛ مُ + ... عِ ؛ اسم فاعل]

- علامت مضارعه (آتین) را از ابتدای فعل **حذف** نموده و به جای آن **میم مضموم « مُ »** می‌گذاریم.

- حرکت عین الفعل (دوّمین حرف ریشه) را « **کسره -** » می‌دهیم. مثال :

يُحْسِنُ ← مُحْسِنٌ - يُعَلِّمُونَ ← مُعَلِّمُونَ - مُعَلِّمِينَ - يَسْتَعْدِمُونَ ← مُسْتَعْدِمَاتٌ - أَتَنَاسَبُ ← مُتَنَاسِبَةٌ

🔴 **اسم‌هایی چون** ؛ مَبِينٌ - مُعِينٌ - مُرِيدٌ - مُجِيبٌ - مُقِيمٌ و... **اسم فاعل از ثلاثی مزید** (از باب إفعال) هستند.

🔴 **۲ اسم مفعول** : همان « **صفت مفعولی** » در زبان فارسی است که در معنا انجام کار توسط فاعل بر روی آن واقع می‌شود. مثال : دیده شده - خوانده شده و...

🔴 در زبان عربی به صفت مفعولی « **اسم مفعول** » گفته می‌شود که به دو روش زیر ساخته می‌شود :

الف) اسم مفعول از ثلاثی مجرد : ریشه‌ی فعل مورد نظر را بر وزن « **مَفْعُولٌ** » می‌نویسیم. مثال :

يَشْكُرُ ← شَكَرَ ← مَشْكُورٌ - يَنْصُرُ ← نَصَرَ ← مَنْصُورٌ - يَسْأَلُ ← سَأَلَ ← مَسْئُولٌ

🔴 **اسم‌هایی چون** ؛ مَهْدِيٌّ - مَخْفِيٌّ - مَبْنِيٌّ - مَرْضِيٌّ و... **اسم مفعول از ثلاثی مجرد** هستند.

(ب) اسم مفعول از ثلاثی مزید : [خلاصه ؛ مُ + عَدَ ؛ اسم مفعول]

- علامت مضارعه (آتین) را از ابتدای فعل حذف نموده و به جای آن **میم مضموم** « مُ » می گذاریم.

- حرکت عین الفعل (دوّمین حرف ریشه) را « **فتحه** » می دهیم. مثال :

- يُحْسِنُ ← مُحْسِنٌ - يُعْلَمُونَ ← مُعْلَمُونَ - مُعَلِّمِينَ - يَسْتَخْدِمُونَ ← مُسْتَخْدِمَاتٌ - أَتَنَاولُ ← مُتَنَاولٌ - مُتَنَاولَةٌ

* اسم هایی چون : مُرَاد - مُذَاب - مُجَاب - مُقَام - مُجَار و... اسم مفعول از ثلاثی مزید (از باب افعال) هستند.

نکته ۱ : هر اسمی که با حرف « مُ » شروع شود، قطعاً « **مشتق اسم فاعل یا مفعول** » است. البته اسمی که بر وزن « **مُفَاعَلَةٌ** » بیاید و معنای

مصدری داشته باشد، دیگر **مشتق (اسم مفعول) نمی باشد** و جامد مصدری (**مصدر باب مُفَاعَلَةٌ**) محسوب می شود.

(۱) مُ + **عین الفعل کسره دار** « ___ » یا حرف « ی » ← **اسم فاعل** ؛ مُنَزِلٌ - مُخْتَلِفٌ - مُشْكِلٌ مُعِينٌ - مُرِيدٌ - مُقِيمٌ و... .

(۲) مُ + **عین الفعل فتحة دار** « ___ » یا حرف « ا » ← **اسم مفعول** ؛ مُجَاهِدٌ - مُفْتَخِرٌ - مُتَعَلِّمٌ مُرَادٌ - مُجَابٌ - مُقَامٌ - مُجَارٌ و... .

- مُجَاهِدَةٌ : جهاد کردن ← جامد مصدری - مُحَافِظَةٌ : نگهداری کردن ← جامد مصدری - مُسَاعِدَةٌ : کمک کردن (جامد مصدری)

نکته ۲ : اسم های فاعل و مفعول نیز مانند دیگر اسم ها دارای « **مذکر و مؤنث و مفرد و منثی و جمع** » هستند.

(۱) مثال : (**حالتهای مختلف اسم فاعل از ثلاثی مجرد**) : حَافِظٌ - حَافِظَانِ - حَافِظَيْنِ ، حَافِظَاتٌ - حَافِظَاتَيْنِ ، حَافِظُونَ ، حَافِظَاتِنِ - حَافِظَاتٍ .

مثال : (**حالتهای مختلف اسم فاعل از ثلاثی مزید**) : مُسْلِمٌ - مُسْلِمَانِ ، مُسْلِمَيْنِ ، مُسْلِمَاتٌ - مُسْلِمَاتَيْنِ ، مُسْلِمُونَ ، مُسْلِمَاتِنِ - مُسْلِمَاتٍ .

(۲) مثال : (**حالتهای مختلف اسم مفعول از ثلاثی مجرد**) : مَحْفُوظٌ - مَحْفُوظَانِ ، مَحْفُوظَيْنِ - مَحْفُوظَاتٌ - مَحْفُوظَاتَيْنِ ، مَحْفُوظُونَ ، مَحْفُوظَاتِنِ - مَحْفُوظَاتٍ .

مثال : (**حالتهای مختلف اسم مفعول از ثلاثی مزید**) : مُحْتَرَمٌ - مُحْتَرَمَانِ ، مُحْتَرَمَيْنِ ، مُحْتَرَمَاتٌ - مُحْتَرَمَاتَيْنِ ، مُحْتَرَمُونَ ، مُحْتَرَمَاتِنِ - مُحْتَرَمَاتٍ .

نکته ۳ : اسمهایی که بر وزن « **مَفَاعِيلٌ** » می آیند، **ممکن است** جمع مکسر برای وزن « **مَفْعُولٌ** » باشند. مثال :

- مشاهیر : جمع ؛ مشهور / مَضَامِينِ : جمع ؛ مَضْمُونٌ / مَفَاهِيمٌ : جمع ؛ مَفْهُومٌ / مَحَاصِيلٌ : جمع ؛ مَحْصُولٌ /

اسم هایی چون : « **مَصَابِيحٌ - مَفَاتِيحٌ - مَسَاكِينٌ - مَوَازِينٌ - مَقَادِيرٌ و...** » علی رغم اینکه بر وزن « **مَفَاعِيلٌ** » هستند، ولی مفردشان « **اسم مفعول** » **نمی باشد**.

نکته ۴ : کلماتی که بر وزن « **فَعْلَةٌ** » می آیند را **نباید** عجلولانه « **مؤنث** » در نظر گرفت. مثال : **طَلَبَةٌ** : جمع طالب / **وَرَثَةٌ** : جمع وارث / **كَفْرَةٌ** : جمع کافر

۳ **اسم مبالغه** : اسمی است که بر بسیاری صفتی در فردی یا چیزی یا جایی دلالت می کند.

✗ **مهمترین وزنه های اسم مبالغه « فَعَالٌ - فَعَالَةٌ » می باشد.** مثال :

- رَزَاقٌ - مَنَانٌ - عَلَامٌ - خَلَّاقٌ - فَتَّاحٌ - غَفَّارٌ - تَوَّابٌ - كَذَّابٌ و... .
- عَلَامَةٌ - فَهَامَةٌ - كَفَّارَةٌ - أَمَارَةٌ - لَوَامَةٌ و... .

نکته ۵ : در ترجمه اسم های مبالغه از کلمه ی « **بسیار** » استفاده می شود :

- رَزَاقٌ ← بسیار روزی دهنده - صَبَّارٌ ← بسیار صبر کننده - غَفَّارٌ ← بسیار آمرزنده - سَتَّارٌ ← بسیار پوشاننده

نکته ۶ : وزنه های « **فَعَالٌ - فَعَالَةٌ** » که بر **شغل** و یا ابزار و وسایل و دستگاه دلالت کنند، نیز « **اسم مبالغه** » به شمار می رود.

شغل ؛ قَصَابٌ - حَبَّازٌ - حَدَّادٌ - بَرَّازٌ - نَجَّارٌ - رَسَّامٌ - طَيَّارٌ عَطَّارٌ و... .

ابزار و دستگاه ؛ سَيَّارَةٌ - فَتَّاحَةٌ (در باز کن) - نَظَّارَةٌ (عینک) - جَوَّالٌ (تلفن همراه) و... .

نکته ۷ : حرف « **ة** » در وزن « **فَعَالَةٌ** » نشانه ی مؤنث بودن اسم محسوب نمی باشد. (به آن « **تای کثرت** » گفته می شود : هَذَا الرَّجُلُ عَلَامَةٌ)